

Türkiye'de İlk Eczacılık Derneği

The First Pharmaceutical Society in Turkey

Mekin TANKER*

Eriş ASİL**

GİRİŞ

Türkiye'de eczacılık öğretiminin 1839 yılında başladığı bilinmektedir (1, 5, 6). Gerek bu ilk eczacılık okulunu bitirerek gerekse yabancı ülkelerde eczacılık öğrenimi yaparak ülkemizde çalışan eczacılar 1879 yılına kadar herhangi bir kuruma veya derneğe bağlı değillerdi. Ayrıca eczacılık öğrenimi olmayan bazı kişilerin de eczacılık yaptıkları sıklıkla görülen bir olaydı. Bunların bir kısmı aktar olmakla beraber bazıları padişahın eczacı unvanı verdiği kişilerdir (2).

Türkiye'de eczacılık derneklerinin kuruluş çalışmaları 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra başlar. O devrin diliyle Cemiyet-i At-taran'ın (Aktarlar Derneği) kuruluşu da ilk eczacılık derneğinin kuruluşunu izleyen yıllarda gerçekleşmiştir (2).

Bu çalışmada, ülkemizdeki ilk eczacılık derneğinin kuruluşu, kurucularının kimler olduğu, ilk yöneticileri ile batıdaki benzeri derneklerin kuruluşları Eczacılık Tarihi açısından karşılaştırmalı olarak ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

İLK ECZACILIK DERNEĞİNİN KURULUŞU

İstanbul ve Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer kentlerinde eczacılığın geliştirilmesi amacıyla bir dernek kurulması için 9 Haziran 1879 pazartesi günü saat 13.00 de bir toplantı yapıldı. Toplantı yeri Para Sitesi'nin ikinci katındaki İmparatorluk Tıp Derneği'nin lokalidir (3).

Redaksiyona verildiği tarih: 30 Ocak 1981

* Farmakognozi Kürsüsü, Eczacılık Fakültesi, Ankara Üniversitesi.

** Eczacılık Tarihi Kürsüsü, Eczacılık Fakültesi, Ankara Üniversitesi.

Toplantıya isimleri aşağıda yazılı olan eczacılar katıldılar (3.)

- 1 . Nicholas Apéry
- 2 . Charles Bonkowski
- 3 . Joseph Ottoni
- 4 . Adolph Matkovich
- 5 . Grégoire Sinan
- 6 . Joseph Zanni
- 7 . Michel Helm
- 8 . Théagne Akestorides
- 9 . Abraam Photiades
- 10 . Constantin Tarantinos
- 11 . Nicholas Constantinidés
- 12 . Otto Selten
- 13 . Alexandre Xanthopulos
- 14 . Nicholas Paléocrassas
- 15 . Michel Zaloni
- 16 . Miltiadi Sotiriades
- 17 . Georges Zanétides
- 18 . C. Tergiman
- 19 . Georges Givanidis
- 20 . J. Zoides
- 21 . C. Mavoulis
- 22 . Givanides
- 23 . Merhamédjian
- 24 . Pierre Apéry

Toplantı en yaşlı üye olan Nicholas Apéry'nin yürütücülüğünde açıldı. Sekreterliğe Pierre Apéry, sekreter yardımcılıklarına da Joseph Zanni ve Michel Helm getirildiler (3).

Toplantıda sırasıyla Joseph Zanni, Michel Helm ve Pierre Apéry birer konuşma yaptılar. J. Zanni ve M. Helm konuşmalarında bir eczacılık derneği kurulması gerektiğini vurguladılar. P. Apéry ise aynı konunun gerekliliği yanında devrin eczacılığı hakkında önemli

açıklamalarda bulundu. Avrupa eczacılığında zaten geri olan Osmanlı eczacılığının giderek daha da kötü bir duruma geldiğini ve bu gerilemenin nedenleri üzerinde durdu (3).

Bu gerilemenin nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1 . Eczane sayısının sınırlandırılmamış bulunması*

a. Reçete formüllerinde yer almayan etken ve yardımcı maddelerin ilaçların yapılarına girmesine

b. Fiyat dengesizliklerine neden olmaktadır.

2 . Eczacı olmayan bazı kişilerin de ilaç satımıyla uğraşmaları. Zehirli maddelerin eczacılar tarafından dahi reçetesiz verilmesinin yasaklanmasına karşın Aktarlar ve diğer Mısır Çarşısı satıcılarının bu maddeleri sorumsuzca her isteyene satmaları,

3. Spesialitelerin ortaya çıkmasıyla eczane lâboratuvarlarının eskisi kadar çalışmaması,

4. Araştırmaya yönelinmemesi,

5. Hammaddesi ülkemizde yetişmesine karşın hazır ilaçların Avrupa'dan dışalım yoluyla getirilmesi.

Bu konuşmalardan sonra gizli oyla seçimler yapıldı ve Yönetim Kurulu aşağıdaki şekilde belirlendi (3).

Başkan	: Charles Bonkowski
İkinci Başkan	: Adolph Matkovich
Genel Sekreter	: Joseph Zanni
Özel Sekreter	: Pierre Apéry
Veznedar	: Grégoria Sinan
Kütüphaneci	: Michel Helm

Yönetim Kurulu'nun oluşturulmasıyla ülkemizde ilk Eczacılık Derneği'nin kuruluşu gerçekleştirilmiş oldu. Kuruluş toplantısına katılan eczacılar, derneğin kurucu üyeleri olarak kabul edilebilir. Derneğin adı **Société de Pharmacie de Constantinople**'dur. Bu derneğe ait mühür Resim 1'de görülmektedir.

* 1860 tarihli Beledî İspençiyarlık Sanatının icrasına Dair Nizamnamede eczanelerin sayısı açısından bir sınırlandırma yoktur. Ancak eczaneler arasındaki uzaklık 1000 arşın = 750 m olmalıdır. (Tüzüğün 11. Md.)

Resim 1. Soci t  de Pharmacie de Constantinople' n mühürü (Journal de la Soci t  de Pharmacie de Constantinople 1, 1 den alınmıştır)*

SONUÇ ve TARTIşMA

Ülkemizde ilk Eczacılık Derneği 9 Haziran 1879 tarihinde kurulmuştur. Bu derneğin kurucu  yeleri ve ilk Yönetim Kurulu  yeleri tümüyle azınlıktan eczacılardır. Derneğin adı **Soci t  de Pharmacie de Constantinople**'d r.

Derneğin kuruluş amacı, ülke eczacılığının gelişmesine katkıda bulunmak olmasına karşın, daha kuruluşunda bu amacından saptığını söylemek yanlış olmaz. Derneğin adından da anlatılacağı üzere yalnız İstanbul'daki eczacıları kapsamına almaktadır. Ancak daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalarla önce yalnız İstanbul'daki eczacılar tarafından kurulan Cemiyet-i Eczacıyan (kuruluşu 1908) ve daha sonra tüm ülke eczacılarını bir çatı altında toplamayı amaçlayan Osmanlı Eczacıları Cemiyeti'nin (kuruluşu 1911) kuruluşuna neden olmuştur. Daha geniş bir düşünceyle Cumhuriyet döneminin eczacılık dernekleri olan Türk Farmakologları Birliği (kuruluşu 1930), Türk Emgen Derneği (kuruluşu 1935) gibi derneklerin ve nihayet 1956 yılında yürürlüğe giren 6643 sayılı Türk Eczacıları Birliği Yasası ile kurulan Türk Eczacıları Birliği'nin kuruluşuna ışık tuttuğu da bir gerçektir.

Bazı Avrupa ve Amerika  lkelerindeki ilk eczacılık derneklerinin kuruluş tarihleri incelendiği zaman çok ilginç bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Örneğin :

* Journal de la Soci t  de Pharmacie de Constantinople 1,1 Prof. Dr. Mekin TANKER tarafından Paris Eczacılık Okulu Kütüphanesi'nde görülerek fotokopisi alınmıştır.

Almanya'da 1632 yılında kurulan ve bir şehir derneği olan Nuremberg Eczacıları Derneği hariç tutulursa, kuzey bölgeleri eczacılarını kapsamına alan Apothekerverein im Noerdlichen Deutschland 1820 de, Güney Almanya eczacılarını aynı çatı altında toplayan Süddeutscher Apothekerverein 1848 yılında kurulmuştur. Bütün Alman eczacılarının üye olduğu ve bu iki derneğin birleştirilmesiyle oluşan Deutscher Apothekerverein 1872 yılında kurulabilmiştir. Bu derneğin bir devamı olan ve halen işlevini sürdüren Arbeitsgemeinschaft der Berufs ver trentungen Deutscher Apotheker (A.B.D.A.) ise 1948 yılında kurulmuştur (4).

Fransa'nın ilk eczacılık derneği 25 Nisan 1777 tarihinde kurulan Collège de Pharmacie'dir. Soci t  Libre de Pharmacie de Paris 1796 yılında, Soci t  de Pharmacie de Paris 1803 yılında, L'association g n rale des Syndicats Pharmaceutique 1976 yılında kurulmuştur. Bu derneğin adı sonradan F d ration G n rale des Syndicats Pharmaceutique olarak değiştirilmiştir. Acad mie de Pharmacie ise ancak 1946 yılında kurulmuştur (4).

İngiltere'de ilk eczacılık derneği 1795 yılında General Pharmaceutical Association of Great Britain adı ile kuruldu. Bu dernek 1829 yılında The General Association of Chemists and Druggist of Great Britain adını aldı. Pharmaceutical Society ise 15 Nisan 1841 tarihinde kurulmuştur (7).

Amerika Birleşik Devletlerinde ise Eczacılık Dernekleri şehir dernekleri halinde kurulmaya başlamıştır. Bunlardan ilki 1821 yılında kurulan Philadelphia College of Pharmacy'dir. Bunu 1823 de Massachusetts, 1829 da New York, 1840 da Maryland ve 1850 de Cincinnati Eczacılık Dernekleri izlemiştir. The American Pharmaceutical Association ise 1852 yılında kurulmuştur. Ancak, Amerika Birleşik Devletlerinde başka ulusal dernekler de vardır. Örneğin: National Association of Retail Druggists 1898, American Society of Hospital Pharmacists 1920, Pharmaceutical Wholesaler Association 1917 ve National Pharmaceutical Association 1949 yılında kurulmuştur (4).

Osmanlılar döneminde ülkemizde bilimsel açıdan geri bir durumda olmasına karşın eczacılığın kurumlaşma tarihleri açısından ileri Avrupa ve Amerika ülkelerinden çok geride olmadığı sonucu açık olarak görülmektedir.

Ülkemizde kurulan bu ilk eczacılık derneği bir de yayın organı çıkarmıştır. *Journal de la Société de Pharmacie de Constantinople* adlı olan bu organ Fransızca olup ülkemizde yayınlanan ilk eczacılık dergisidir. Fransızca olarak yayınlanmasının nedeni, yayımcıların azınlıktan eczacılar olmaları ve dönemin modasına uyma eğilimi olarak yorumlanabilir.

Bu çalışmadan elde edilen diğer sonuçlar ise şunlardır:

Ülkemizde ilk Eczacılık Derneği, İlk Tıp Derneğinden daha sonra kurulmuştur.

Eczacılarımız, Avrupa Eczacılığında daha geri bir düzeyde olduğumuzun bilincindedirler (3).

Société de Pharmacie de Constantinople'ün amacına yönelik etkinlikleri, çalışmanın devamı olarak daha sonra yayınlanacaktır.

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye'deki ilk Eczacılık Derneğimin kuruluşu, kurucuları, derneğin amaçları Eczacılık Tarihi açısından incelenmiştir. İleri Batı Ülkeleri Eczacılık Derneklerinin kuruluş tarihleriyle karşılaştırmalar yapılmış, elde edilen sonuçlar tartışılmıştır.

SUMMARY

In this study, founding of the First Pharmaceutical Society of Turkey, the founders and the aims of Society have been investigated from the view of the History of Pharmacy. The founding dates of the Pharmaceutical Associations and Sociétés of developed countries in the west have also been compared with the founding date of the first Pharmaceutical Society in Turkey and the results discussed.

LİTERATÜR

- 1- **Asil, E.**, Osmanlı Saray Eczacılığı ve Osmanlılar Devrinde Kullanılan Drogaların Farmakoloji ve Farmakognozi Yönünden İfade Ettiği Değerler. A.Ü. Eczacılık Fakültesi, Doktora Tezi, 1974.
- 2- **Baylav, N.**, Eczacılık Tarihi. Yörük Matbaası, İstanbul, 1968.
- 3- *Journal de la Société de Pharmacie de Constantinople*, 1 (1), 1879.
- 4- **Kremers and Urdang**, History of Pharmacy, 3rd Press, Lippincott Company, Philadelphia, 1963.
- 5- **Maskar, Ü.**, Türkiye'de Sivil Eczacı Mektebinin Açılışından Bugüne Kadar Geçirdiği Safhalara ve Son Yıllardaki İnkişafına Toplu Bir Bakış. İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1957.
- 6- **Şehsuvaroğlu, N. B.**, Eczacılık Tarihi Dersleri, Hüsnütabiat Matbaası, İstanbul, 1970.
- 7- **Trease, G. E.**, Pharmacy in History. Bailliere, Tindall and Cox Ltd., London, 1964.